

Không hẹn mà gặp, các hội nghị kinh tế then chốt nhất trong năm đã cùng diễn ra trong thời gian một tháng, bắt đầu là hội nghị G77 (cấp bộ trưởng, rồi thì cấp cao, qui tụ 133 nước nghèo nhất) ở La Habana, hội nghị G7 (cấp bộ trưởng) ở Washington, sau đó là khóa họp mùa xuân của IMF và WB cũng ở Washington, và cuối cùng là hội nghị thường niên lần thứ 33 của ADB tại Chiang Mai (Thái Lan). Hội nghị nào cũng ra thông cáo, có khi thông cáo này "răn đe" thông cáo kia, nhưng cuối cùng thì vẫn thấy "lý lẽ của kẻ mạnh nhất vẫn luôn là lý lẽ có lý nhất", như bài học của ngụ ngôn "Con chó sói và con cừu" của La Fontaine.

Bên cạnh các hội nghị là những cuộc xuống đường rầm rộ chống toàn cầu hóa, chống IMF, chống WB, từ Washington cho đến tận Chiang Mai. Nếu như ở Washington, cảnh sát Mỹ có làm dữ, bắt một hơi hàng mấy trăm người biểu tình, thì tại Chiang Mai, việc bốn năm ngàn dân xuống đường hô khẩu hiệu "ADB rút xéo đi! ADB đang giết chết đất nước Thái Lan", được 2.000 cảnh sát đã chiến đấu chào không phải là chuyện nhỏ ở thành phố nhỏ nhắn vài trăm ngàn dân này. Có thể nói, qua những hội nghị G77 - G7 và IMF & WB, ADB...những lực lượng đối nghịch nhau nhất về quyền lợi song lại phải tồn tại cộng sinh với nhau và hợp tác với nhau, các nước Nam nghèo nọ nần và các nước bắc thừa mứa chủ nợ, đã bày tỏ chính kiến của mình về một trật tự kinh tế mới của một thế kỷ mới đang sắp sửa bắt đầu, mà các nhà kinh tế học gọi là giai đoạn "hậu Bretton Woods" do lẽ những định chế đã có từ các thỏa hiệp Bretton Woods như IMF, WB...trong vai trò các định chế viện trợ đã được xem là lỗi thời, cần phải được cải tổ lại theo chiều hướng mà Tiểu ban tư vấn các định chế tài chính quốc tế (International Financial Institution Advisory Commission, viết tắt là IFIAC) của Quốc hội Mỹ đã đề xuất trong một phúc trình công bố vào tháng 3 năm nay (xem "Những đổi thay ở IMF", Phát triển Kinh tế 4.2000). Những thông cáo giữa một đảng của G77 (các nước Nam) đối nghịch với những thông cáo của G7, WB & IMF...như thế nào, chính là sự biểu thị của sự đối kháng giữa hai nhóm quốc gia giàu/ngèo đó. Hình ảnh các cuộc biểu tình, sôi sục thật đấy, song vẫn không cản trở được những quyết định mà các "chóp bu" của nền kinh tế thế giới đang đặt để cho toàn cầu.

Thế nhưng, còn có một lực lượng khác không ồn ào xuống đường hoặc ra tuyên cáo song lại vô cùng mãnh liệt: lực lượng thị trường tài phiệt

hoạt động trên các thị trường chứng khoán thế giới, mà vụ "suyt vỡ chợ" khởi đầu từ New York (Wall Street) sau đó lây lan sang châu Á rồi thì châu Âu, theo chiều kim đồng hồ, trong một kỳ cuối tuần, đã làm cho cả thế giới tài chính chao đảo. Lực lượng đó, còn mạnh hơn cả các chính phủ của những nước giàu có nhất, đã biểu

tuần đó để cứu thị trường chứng khoán Tokyo. Do vai trò cường quốc kinh tế nhất nhì thế giới cùng với Mỹ và vị trí địa lý của mình (thị trường Tokyo mở cửa đầu tiên mỗi sáng), nên Nhật đã phải đứng mũi chịu sào, tung tiền ra nhằm ngăn chặn một sự sụp đổ của thị trường Tokyo, tránh tạo phản ứng dây chuyền nơi các thị

QUAN HỆ NAM BẮC TRONG NỀN KINH TẾ TOÀN CẦU

DANH ĐỨC

dương lực lượng dúng vào lúc mà các bộ trưởng tài chính G7, các lãnh đạo IMF, WB cùng các bộ trưởng tài chính và thống đốc ngân hàng trung ương đang nhóm ở Washington. Chỉ trong một ngày thứ sáu 14.4 ở New York chỉ số Nasdaq đã tụt -9,7%, kéo theo chỉ số Dow Jones sụt -5,6%. Và khi Dow Jones mất đi đến 5,6% trị giá chỉ trong một ngày, các thị trường khác có rung động theo cũng là chuyện thường tình. Sang đến thứ hai, Tokyo mở cửa với -7%, Hồng Kông -8%, Moscow -7,8%, Athènes -9%, Paris -5%, Frankfurt, London...cùng tỷ lệ. Tất cả đổ dồn mắt sang New York, xem Wall Street động tĩnh như thế nào. Cũng may là Dow Jones chỉ sụt có -0,2% và Nasdaq có -3% vào lúc mở cửa. Thế là các thị trường trấn tĩnh trở lại và tai họa "vỡ chợ" thị trường chứng khoán đã không xảy ra. Vụ "vỡ chợ" chứng khoán ngân ngửi trên đã khiến các bộ trưởng tài chính và thống đốc ngân hàng các nước G7, họp trong hai ngày chủ nhật và thứ hai 16, 17.4, bàng hoàng. Thông báo chung của họ chỉ ghi thêm vốn vện mỗi một câu đầy thận trọng "Chúng tôi sẽ tiếp tục theo dõi diễn biến và hợp tác với nhau một cách thích ứng". Thật ra, thảm họa "vỡ chợ" đã qua đi phần nào nhờ việc chính phủ Nhật tung ra 1.000 tỷ yen (không non 10 tỷ USD) trong kỳ cuối

tuần châu Á sẽ mở cửa sau đó. Chuyện sứt vỡ chợ này cho thấy đây là một thách thức kiểu "tất vào mặt" các bộ trưởng của G7: quý vị nhân danh nền kinh tế tự do hợp với nhau để hoạch định đường lối kinh tế toàn cầu là chuyện của quý vị, còn chúng tôi - những nhà đầu tư (muốn gọi là kẻ đầu cơ tài chính, hay những nhà kinh kỷ, cứ việc), chính là thành phần chủ yếu của nền kinh tế này, chứ không phải quý vị chính phủ!

Khác với những vụ đổ bể thị trường chứng khoán trước, lần này chủ yếu bắt đầu từ thị trường Nasdaq tức thị trường chứng khoán của những công ty mệnh danh là thuộc nền kinh tế điện tử, chủ yếu kinh doanh trên mạng internet, dưới dạng các start-up mọc như nấm từ hai, ba năm qua. Tạm hình dung một start-up như sau: một ai đó có một ý tưởng, chẳng hạn như cung cấp số dịch vụ gì đó trên toàn cầu, song lại chẳng có vốn, chỉ cần tung ra một trang web trên mạng, cả thế giới biết người đó muốn kinh doanh dịch vụ gì, ai cần cứ mail đến bàn bạc bỏ vốn lập công ty, sau đó công ty đó hoạt động phôi phoi trên mạng, mọi thanh toán qua thẻ tín dụng. Nền kinh tế điện tử đó nhẹ nhàng quá, thông thoáng quá, bất quá chỉ cần vài ba nhân viên, mà lại sinh lãi quá, nên ai cũng nhao nhao nhảy vào. Chính do quá thu hút, nên

nền kinh tế điện này “nóng” hồi. Nền kinh tế đó, tuy được gọi là nền kinh tế “ảo” do chỉ hoạt động trên mạng, đã là một thực thể hữu hình được gọi là “nền kinh tế mới” (Nouvelle Economie, New Economy) mà hình ảnh tiêu biểu nhất là cuộc gặp gỡ để bàn về “nền kinh tế mới” giữa TT Mỹ Clinton với hơn chục nhà “kinh tế mới” trong đó có Bill Gates của Microsoft hôm 4.4.2000, chỉ hai ngày sau khi công ty Microsoft của Bill Gates bị toà án Mỹ kết tội “độc quyền”. Một cuộc họp như thế cho thấy tầm cỡ của “nền kinh tế mới” như thế nào. Thế rồi đúng một cái, xảy ra cú “suýt vỡ chợ” hôm thứ sáu 14.4. Ngay trước cú vỡ chợ này, đã có những chứng cứ cho thấy, giới kinh doanh thuộc “nền kinh tế mới” muốn đáp trả việc chính phủ Mỹ ép Microsoft bằng một đòn khuynh đảo thị trường như thế nào (xem Libération 6.4.2000).

Câu chuyện “vỡ chợ” trên cũng như câu chuyện về các hội nghị vừa nêu trên cho thấy bộ mặt nền kinh tế thế giới của thế kỷ 21 có thể gồm những nét chính như sau:

Thế giới ngày càng phân cực gồm hai nhóm các nước Nam và các nước Bắc. Hai nhóm này quá mâu thuẫn về trình độ phát triển, thực lực kinh tế và quyền lợi. Sự phân cực giữa các nước Nam/Bắc này càng sâu sắc hơn trong bối cảnh trong khi không ít các nước Nam còn loay hoay không biết lợi thế so sánh của đất nước mình là cái gì để tập trung sản xuất, nghĩa là còn loay hoay chưa cất cánh kinh tế lên được trong nền kinh tế “cổ truyền”, vẫn còn tập trung ở khu vực kinh tế nhất đẳng và nhệ nhằng, thì ngược lại ở các nước Bắc, người ta đã chuyển qua nền “kinh tế mới” kinh doanh trên mạng, chẳng cần đến những cơ sở hạ tầng “cứng”, lớn lao, thúc đẩy tận cùng những hoạt động thuộc khu vực kinh tế tam đẳng tức khu vực dịch vụ. Sự phân cực này còn là sự phân cực giữa các nước chủ nợ và các nước con nợ. Muốn hay không muốn quan hệ chủ nợ /con nợ không bao giờ là quan hệ bình đẳng.

Bởi thế không lấy làm lạ gì việc thông cáo chung của G77 kêu gọi: “Các nhà lãnh đạo nhất trí hậu thuẫn các cải cách và sự xuất hiện một kiến trúc tài chính mới đảm bảo được sự tham gia của các nước đang phát triển vào trong việc hoạch định chính sách”. Các nước G77 đòi “tham gia vào việc hoạch định chính sách” mà cho đến nay vẫn là độc quyền của G7. Vậy G7 đã trả lời ra sao? Hai ngày sau khi G77 ra thông cáo chung, G7 ra thông cáo chung trả lời như sau: “Việc cải tổ kiến trúc tài chính toàn cầu bao gồm việc cải cách định chế tài chính quốc tế, với sự can dự nhiều hơn

nữa của khu vực tài chính tư nhân vào việc giải quyết các khủng hoảng tài chính đồng thời vào việc đẩy nhanh việc điều hoà các chính sách tài chính. Thông cáo chung này của các bộ trưởng còn bao gồm một phụ lục về hướng dẫn việc khu vực tư nhân can dự vào ngăn ngừa và giải quyết các khủng hoảng tài chính”. Một thông cáo chung như thế, với những định hướng chắc như đinh đóng cột như thế cùng hai phụ lục đính kèm cho thấy yêu cầu tham gia hoạch định chính sách trong thông cáo chung của G77 đã chẳng được G7 đếm xỉa. IMF sẽ cải tổ như thế nào? G7 đã dự liệu từng chi tiết rồi (mà trong thực tế là theo tình hình bản phúc trình của IFIAC), G77 khỏi bàn bạc chỉ cho mất công. Ngược lại, cứ theo tinh thần thông cáo G7, từ nay sẽ phải lưu ý đến một yếu tố mới: các chủ nợ tư nhân (các ngân hàng tư nhân, các quỹ đầu tư...) sẽ đóng một vai trò hoàn toàn mới trong việc “chữa chạy” các nền kinh tế gặp khủng hoảng: thay vì IMF và WB, các ngân hàng tư nhân, quỹ đầu tư tư nhân sẽ là chủ nợ cho vay, IMF và WB sẽ chỉ cho vay trong trường hợp đối để và với lãi suất cao hơn lãi suất thị trường.

Sang đến đầu tháng 5, từ 6 đến 8.5.2000, tại Chiang Mai đã khai diễn hội nghị thường niên lần thứ 33 của ADB với chủ đề “Hợp tác khu vực trong thiên niên kỷ mới”. ADB sẽ xác định lại quan hệ hợp tác của với các nước như thế nào? Hãy nghe ông Tadao Chino, Chủ tịch ADB trình bày trong một bài diễn văn của ông mang tựa đề “Một kết thúc cho nạn đói nghèo tại châu Á trong thiên niên kỷ mới”, nội dung tóm tắt như sau:

“Chính sách chống lại nạn nghèo khổ của chúng tôi gồm ba cột trụ: thúc đẩy một sự tăng trưởng kinh tế dài hơi hướng đến người nghèo, một sự phát triển xã hội và một cung cách cai trị tốt. Kinh nghiệm trên toàn thế giới cho thấy rằng tăng trưởng chính là vũ khí mạnh mẽ nhất trong cuộc chiến chống nạn nghèo khổ. Tăng trưởng kinh tế có thể làm

giảm nghèo qua việc tạo ra công ăn việc làm và thu nhập tăng trưởng còn làm tăng thu nhập thuế khóa nhằm xây dựng hạ tầng cơ sở cùng các dịch vụ xã hội hoàn hảo hơn, tối cần thiết đối với người nghèo... Thế nhưng, tăng trưởng kinh tế mà thôi không đủ để giảm nghèo. Tăng trưởng chỉ có thể giảm nghèo hữu hiệu một khi được kèm theo bởi một chương trình phát triển xã hội một cách toàn diện. Nếu như người nghèo không được học hành ở mức cơ bản, làm sao họ có thể hưởng lợi gì được từ những cơ hội công ăn việc làm và thu nhập mà sự tăng trưởng kinh tế tạo ra? Nếu phụ nữ cứ phải đứng ngoài sự hội nhập xã hội, làm sao họ thu hưởng được gì từ sự tăng trưởng? Cai trị tốt lại là yếu tố chủ yếu cho công cuộc giảm nghèo. Điều đó thể hiện qua việc thiết lập và thực hiện các chính sách cũng như qua công tác quản lý vĩ mô. Cai trị tốt góp phần cho trụ cột thứ nhất là tăng trưởng kinh tế dài hơi hướng đến người nghèo. Cai trị tốt cũng góp phần vào việc phát triển xã hội, cột trụ thứ nhì của chính sách của ADB...”

“Cai trị tốt” không là một ý tưởng “độc quyền” của ADB mà còn là của định chế tài chính quốc tế khác (WB, IMF...) như là điều kiện tiên quyết trong quan hệ giữa các nước con nợ và các định chế chủ nợ. Và trong khái niệm “cai trị tốt” đó, chuẩn mực căn bản chính là chống tham nhũng. Nếu xem lại bản phúc trình cải tổ các định chế tài chính quốc tế do IFIAC đưa ra, sẽ thấy ý chống tham nhũng này là tối quan trọng “Phải giảm bớt nạn tham nhũng đồng thời giảm các nguy cơ phân tán vốn”. Có thể dự báo việc vay vốn các định chế tài chính quốc tế sẽ không dễ dàng nữa, ngược lại có khi càng vay sẽ càng “tự thất thòng lọng” vào cổ. Chính vì thế càng thấu hiểu hơn tuyên bố của Thủ tướng Phan Văn Khải, đăng trên Tuổi trẻ 22.4.2000, “Vượt qua đói nghèo là trách nhiệm của cả dân tộc... Nghèo đói là nỗi nhục của cả quốc gia... Các chương trình (xóa đói giảm nghèo) tuyệt đối không để thất thoát” ■

Thông báo

Ban biên tập tạp chí Phát triển Kinh tế mời bạn đọc tham gia viết bài và mua Tạp chí quý III năm 2000 theo các chủ đề sau:

Tháng 7.2000: Quan điểm và nội dung công nghiệp hóa, hiện đại hóa trong chặng đường tiếp theo.

Tháng 8.2000: Xây dựng nền kinh tế tự chủ và chủ động hội nhập kinh tế quốc tế.

Tháng 9.2000: Phát huy mọi nguồn lực để phát triển kinh tế.

PTKT